

Sociale veiligheid in beweging

Ofwel: hoe LO bijdraagt aan een veilige sfeer

Als docent LO of vakleerkracht bewegingsonderwijs sta je op een andere manier in het groepsproces dan je collega's in het klaslokaal. Dat maakt jouw rol in het scheppen van een veilig en open schoolklimaat tot een bijzondere. Drie vakgenoten vertellen hoe je met LO een unieke bijdrage kunt leveren aan sociale veiligheid op school.

TEKST MARLEEN KAMMINGA

Eigenlijk ben je er als docent/leerkracht dagelijks mee bezig: zorgen dat leerlingen zich prettig en veilig voelen op school, zodat niets het leren en opgroeien in de weg staat. Voor het bewegingsonderwijs is daarin een bijzondere rol weggelegd, vindt trainer en voormalig LO-docent VO Ivo Dokman. "Omdat beweging zo'n nadrukkelijke rol heeft in het groepsproces in de klas. Voor sommige gepeste kinderen roept het bewegingsuurtje de ergste herinneringen op, maar anderen vinden het juist de fijnste les. Dus ga maar na: beweging is zowel goed voor integratie als bij conflicten."

Groepsproces

Voetbal is oorlog. Sport verboedert. Deze gezegdes onderstrepen waar Ivo op doelt: het groepsproces in sport en beweging kan twee kanten uit. "Het draagt positief bij aan het groepsproces *mits* de veiligheid is gewaarborgd. En daar kun je alleen effectief aan werken als je weet hoe de groep in elkaar steekt."

Ivo Dokman: "Je ziet wat je geleerd hebt te zien."

Vakdidactiek en methodiek schieten daarvoor vaak tekort, betoogt hij. "Daarom leren wij in onze trainingen docenten te kijken door de bril van de groepsdynamica."

Hij geeft een voorbeeld uit zijn training: een groep docenten wordt verdeeld in twee handbalteams en een groepje observanten, dat beoordelingscriteria opstelt. Wat de observanten niet weten, is dat beide teams de instructie krijgen om één van hun spelers buiten te sluiten: zij komen nooit aan de bal. Wat blijkt? "De observanten beoordelen de spelers op hun prestaties, hun tactiek, hoe ze aanvallen en verdedigen et cetera. Niemand merkt iets op over het bewust buitensluiten van spelers. Je ziet wat je geleerd hebt te zien. Zicht en vat krijgen op groepsdynamiek maakt nog geen deel uit van het curriculum van de ALO's."

Vallende kwartjes

In zijn ervaring vallen de kwartjes daarna heel snel. "Logisch: in ons vak ben je veel bezig met spelactiviteiten en samenwerking is daarin een belangrijke factor. En dan komt de vraag: *waarom* liep het niet lekker in de groep?" Ivo en zijn collega's hebben een methode ontwikkeld om dat groepsproces in beeld te krijgen. Het voert te ver om die in dit artikel te beschrijven, maar het draait om vragen als: welke subgroepjes zijn er in de klas, wie worden er buitengesloten, wie heeft de meeste invloed op de groepsnormen, welke normen zijn dat en waar komen ze vandaan. "Als je dat helder hebt, kun je de juiste interventies inzetten. Dat kunnen wel eens heel andere interventies zijn dan je in eerste instantie had gekozen. Maar ze leiden wel

▲ *Wim van Gelder: "Zorg dat kinderen op hun eigen niveau en in hun eigen tempo mee kunnen doen." (foto: Bastiaan Goedhart)*

tot resultaten en daar gaat het om. Ik weet uit ervaring hoe machteloos je je kunt voelen als je er niet in slaagt een positief en veilig klimaat te scheppen in een groep. Dat gevoel van: ik werk me het schompes maar ik krijg er geen vat op. Dat vreet energie en zelfs de beste docenten knappen er op af. "

▲ *Jeroen Sprinkhuizen: "Op ons zoneparc-schoolplein doen zich allerlei situaties voor waarin kinderen leren hoe ze met elkaar omgaan." (eigen foto)*

Bijdragen aan zelfvertrouwen

Ook Wim van Gelder, opleidingsdocent en adviseur bij 'Alles in beweging' en voormalig vakleerkracht bewegingsonderwijs, vindt dat LO'ers een goede invloed kunnen hebben op een prettig en veilig schoolklimaat. Zijn uitgangspunt: elk kind kan plezier hebben in beweging en geen kind hoeft zich buitengesloten te voelen. "Sterker nog: de gymles kan er juist prima aan bijdragen dat kinderen zich zelfverzekerder en veiliger voelen", zegt Wim, "omdat het wel of niet meedoen aan spel en beweging van groot belang zijn voor de sociale status van kinderen."

Hij laat een filmpje zien, waarin twee teams van elk acht kinderen een partijtje voetbal spelen. De bal schiet heen en weer over het veld, veelal tussen dezelfde spelers. De anderen rennen er aanvankelijk nog wat omheen, maar het animo van de 'achterblijvers' daalt al

▲ *Grip krijgen op sociale veiligheid? Kijken door de bril van de groepsdynamica kan verrassende inzichten opleveren. (Foto: Wilbert van Woensel)*

snel. Wim wijst op een van hen: het jongetje sjokt wat heen en weer en verliest ten slotte al z'n aandacht voor het spel. "En nu zal ik je dezelfde kinderen laten zien in een andere situatie", zegt Wim terwijl hij een vervolgfilmpje start op zijn laptop. Ineens zien we hetzelfde jongetje minutenlang enthousiast achter een bal aanrennen. Eén en al beweging en plezier. Wat is er veranderd? Wim: "In deze opstelling wordt in kleinere teams gespeeld met spelers van ongeveer hetzelfde niveau."

Motorisch (on)vaardig

Met dergelijke filmpjes start Wim vaak zijn trainingen aan onderwijscollega's. "Vervolgens neem ik de uitgangspunten van de school erbij. Meestal staat daar een zinsnede in dat er voor elk kind plaats is en dat elk kind zichzelf mag zijn. Toch is dat in de praktijk niet altijd even eenvoudig te realiseren. We weten allemaal dat er gepest wordt, dat er kinderen zijn die moeite hebben om aansluiting te vinden, dat er een sociale hiërarchie is waarin het recht van de sterkste en de mooiste geldt." Het gekke is echter dat we daar op school tegelijkertijd ook aan bijdragen, niet in het minst met de

bewegingsuurtjes. Motorisch minder vaardige kinderen staan daar maar al te vaak letterlijk en figuurlijk aan de zijlijn, betoogt Wim. "Want die vaardigheid bepaalt vaak of je mee mag doen op het schoolplein met klimmen, knikkeren, hinkelen of voetballen. Dat doet wat met je zelfvertrouwen, met je gevoel van veiligheid, en uiteindelijk zelfs met je schoolprestaties."

Met plezier

Het goede nieuws: juist die bewegingslessen kunnen er sterk aan bijdragen om dat te veranderen. "Mijn visie: start met het welbevinden. Dat is de kern van opvoeden en opgroeien."

**Wim van Gelder:
"Motorische vaardigheid
is heel bepalend voor
je plekje in de sociale
hiërarchie van de klas."**

Dus in zijn lesmethode geen rijtje kinderen dat wacht op de beurt om over de bok te springen, met aanwijzingen van de juf of meester en met de rest van de klas als kritisch toekijkend

publiek. "Maak opstellingen waarin elk kind op zijn of haar eigen niveau mee kan doen. Niet te saai en niet te moeilijk. Maar vooral: waaraan alle kinderen met plezier mee kunnen doen, zodat ze alle kans hebben om zich te ontwikkelen zonder dat daar druk op staat." Wim verdeelt daarvoor de zaal, het speelplein of het veld in zones waarop allerlei materialen

Jeroen Sprinkhuizen: "Hier leren we kinderen hoe te reageren als je wint of verliest."

en circuits klaarstaan. "Geef daarbij duidelijke instructies zodat elk kind weet wat er wordt verwacht, maar laat ze wel de ruimte om het op hun eigen manier en in hun eigen tempo te doen. Er is dus niet één manier om het goed te doen. Bij deze aanpak hoeft niemand te wachten, elk kind is lekker intensief aan het bewegen."

'Sportief' schoolplein

Dat is mooi in de gymles, maar ook op het schoolplein, weet combinatiefunctaris bewegingsonderwijs Jeroen Sprinkhuizen. Hij werkt op de Haagse basisschool De Springbok, die twee jaar terug gekozen werd tot sportiefste basisschool van Nederland in de verkiezing van KVLO/NOC NSF. Mede omdat sport en beweging er structureel deel uitmaken van het onderwijsaanbod. "Alle buitenspeelpauzes worden begeleid door de vakleerkrachten bewegingsonderwijs", vertelt Jeroen. "Het schoolplein is een *zoneparc* naar Engels model: er is een zone voor balspelen, voor klimmen en schommelen en er worden zelfs fietslessen gegeven. De vakdocenten zetten voor elke pauze allerlei materialen klaar, zodat de kinderen kunnen kiezen. Een uitdagend plein vol leuk dus!"

De sociale kanten van sport en beweging worden daarbij op een bijzondere wijze benut. Jeroen: "Kinderen gaan er in kleine groepjes samen aan de slag. Daarbij doen zich allerlei situaties voor waarin ze kunnen leren hoe ze met elkaar omgaan. In elke zone is een van de kinderen benoemd tot 'zoneparc-held': hij of zij is verantwoordelijk voor het uitdelen van materialen en speelt voor scheidsrechter." Volgens Jeroen heeft deze aanpak z'n vruchten afgeworpen. Er wordt meer en beter samengespeeld. "Veel kinderen in deze wijk hebben een taalachterstand. Als je je niet goed kunt uitdrukken, ga je uit onmacht eerder schreeuwen of slaan. Hier leren we kinderen hoe te reageren als er iemand op je tenen staat, of als je wint of verliest."

Op www.kvlo.nl, onder vakblad uitgebreid, geven Ivo, Wim en Jeroen extra tips over het realiseren van een open en veilige sfeer.

Stichting School en Veiligheid Ondersteuning voor onderwijsprofessionals

Op zoek naar informatie, lesmaterialen, voorbeelden of een goed advies? Dat is allemaal te vinden bij School & Veiligheid (www.schoolenveiligheid.nl). Deze stichting ondersteunt scholen bij het bevorderen van een sociaal veilig leer- en werkklimaat. Je vindt er actuele informatie, trainingen en lesmaterialen over thema's als pesten, agressie en geweld, discriminatie, seksueel gedrag, diversiteit en radicalisering. Voor specifieke vragen kunt u terecht bij de helpdesk, telefoon 030 285 66 16 (op schooldagen van 9.00 tot 16.00 uur), helpdesk@schoolenveiligheid.nl.

Stichting School & Veiligheid is er voor schoolleiders, leraren, vertrouwenspersonen, ouders en leerlingen en wordt gesubsidieerd door het Ministerie van OCW.

Sociale veiligheid wettelijk verplicht

Scholen krijgen binnenkort een inspanningsverplichting in sociale veiligheid. Naar verwachting wordt per 1 september de nieuwe wet 'Sociale veiligheid op school' van kracht. Monitoring van de veiligheidsbeleving en het benoemen van een vast aanspreekpunt voor sociale veiligheid binnen de school maken daar deel van uit. Naar verwachting treedt deze wet per 1 september dit jaar in werking. Het afgelopen najaar presenteerden de PO-Raad en de VO-raad een plan van aanpak vol handreikingen om conform dit wetsvoorstel met sociale veiligheid aan de slag te gaan.

Meer over deze wet: http://www.schoolenveiligheid.nl/wp-content/uploads/2015/04/Factsheet-stavaza-antipestwet_def1.pdf

Meer over het realiseren en behouden van een sociaal veilig schoolklimaat: <http://www.schoolenveiligheid.nl/expertise/vormgeven-aan-sociale-veiligheid/#pedagogisch-handelen>

Op zoek naar materialen, praktijkvoorbeelden of achtergrondinformatie?

De kennisbank van www.schoolenveiligheid.nl staat vol tips, lesmaterialen en inspirerende praktijkvoorbeelden. Je kunt onder meer zoeken op thema's, onderwijssector (PO/VO/mbo) en op het type informatie (film, lesmateriaal, good practice etc.). Op de website van de KVLO staan tien tips uitgewerkt in de lange versie van dit artikel. ■

Marleen Kamminga is tekstschrijver bij www.redactieprofs.nl en www.verslagvaneendag.nl. Ze schreef in opdracht van Stichting School en Veiligheid.

Contact:
www.schoolenveiligheid.nl